

Maaliskuun lopussa rysähti. **Joel Karppanen** oli kääntynyt Kaisaniemen kentälle johtavalle puistokadulle, kun hän tunsu tärähdyksen. Pyörän eturengas osui routakuoppaan. Hän ei ehtinyt reagoida, kun jo lensi tangon yli ja mätkähti asfalttiin. Karppanen nousi ylös, korjasi sinisen repun asentoa selässään ja vilkaisi ympärilleen.

Eihän kukaan nähnyt?

Sitten hän veti henkeä: rintakehään sattui.

Karppanen polki vuoron loppuun, mutta kipu ei hellittänyt. Vastaanotolla lääkäri tunnusteli rintakehää ja kylkiä. Diagnoosi: hiusmurtuma kylkiluussa. Karppanen teki jotain Wolt-kuskille epätyypillistä. Hän jäi kahden päivän sairauslomalle.

Hiusmurtuma ei kuitenkaan ollut pysyvin jälki, jonka hän Wolt-kokemuksestaan sai.

P yörän sarviin Karppasen oli vienyt hänen uusin valokuvaprojektinsa. Hän oli jo pari vuotta sitten alkanut suunnitella teossarjaa, jossa tutkisi myöhäiskapitalistista yhteiskuntaa ja etenkin yhtä sen mullistavimmista piirteistä: alustataloutta.

Siis sitä maailman talousjärjestelmää mullistavaa uutta mallia, jossa teknologisesti kyvykäs yritys tarjoaa virtuaalisen paikan palvelujen ja palveluja tarvitsevien kohtaamiseen.

Sopimusosapuolia ovat alustan tarjoava alustatyönantaja, työvoimana alustan kautta välitettävä työntekijä sekä työvoiman loppukäyttäjänä toimiva asiakas. Siis tässä tapauksessa Wolt-yritys, Wolt-lähetti ja woltaaja.

Rahat jaetaan sitten lähinnä alustatalousyrityksen rätinkien mukaisesti.

”Kuvausprosessin aikana työskentelen ruokalähettinä kuukauden ajan myös itse”, hän oli kirjoittanut Koneen säätiön apurahahakemukseen.

N yt istumme Karppasen työhuoneella Helsingin Suvilahdessa. Edessä on kahvikupit, kahvin seassa kauramaitoa. Veden Karppanen on hakenut toiselta puolelta rakennusta. Siellä se ei ole niin ruskeaa.

Rakennuksen ikkunoista näkyy aukeata kenttää harmaata asfalttia ja kulttuuritiloiksi muutettuja teollisuusrakennuksia. Jo muutaman vuoden kuluttua paikalla on uljas tapahtumakeskus.

”Näin hyväosaiselle taiteilijallehan on tietysti hyvä, että tulee lisää lounaspaikkoja lähelle”, Karppanen toteaa ironisesti.

Kolmekymppinen Karppanen syntyi 1990-luvun alussa Rovaniemellä, mistä perhe muutti Ouluun pojan ollessa muutaman vuoden ikäinen. Vanhempien eron jälkeen hän asui yksinhuoltajaäitinsä kanssa. Ulkomaanreissuja ei paljon tehty. Näyttelyissä ei juuri käyty. Ylimääräistä rahaa ei ollut.

Kesätöissä Karppanen siivosi isovanhempiensa kanssa kerrostalojen rappuja. Samalla hän sai ensimmäisen käsityksen siitä, miten erilaisin katsein eri ihmisryhmiä katsotaan.

”Vaikka rakastin ja arvostin mummoa ja vaaria tosi paljon, niin ehkä jollain tapaa häpesin sitä, että he olivat siivoojia ja sitä, että äiti oli vaatekaupan myyjä”, Karppanen arvelee.

On Karppasen omakin katse joskus suuntautunut alaspäin. Parikymppisenä kuvajournalistina hän kiersi raportoimassa ihmisten hädästä. Hän on kierrellyt asunnottomien parissa Madridissa ja kuvannut Ukrainassa ennen täysimittaista sotaa.

Tulevan uran kannalta merkityksellisin oli vuoden 2015 kuvausreissu Kosin saarelle Kreikkaan.

”Olin tirvaissut kunnon kännit ja siinä krapulassa mietin, että mitä helvettiä mä teen.”

Tuona vuonna noin puoli miljoonaa turvapaikanhakijaa saapui Eurooppaan meriteitse, ja osa heistä rantautui ensimmäisenä Kosin lomasaarelle.

Karppanen laukoi, ja syntyi upeita kuvia ihmisten hädästä.

Eräänä iltana hän sitten lähetti päivän kuvat päätteeksi kotitoimitukseen ja kaatoi lasillisen.

Seuraavan aamun herätys hotellihuoneen parvekkeella oli tyly.

”Olin tirvaissut kunnon kännit ja siinä krapulassa mietin, että mitä helvettiä mä teen. Kodittomat ihmiset nukkuu tuolla kaduilla ja mä larppaan hotellissa machosankarikuvaajan elämää. Että ei tässä ole mitään järkeä.”

Karppanen havaitsi kuunnelleensa yön aikana **Pyhimyksen 1%**-kappaletta kerta toisensa jälkeen. Myöhemmin selvisi, että datapaketin ylitys oli maksanut hänelle useamman satasen.

“Haluun kuuluu siihen prosenttiin, yhteen ainoaan, hallitsevaan. Haluun kuuluu siihen prosenttiin, ku en voi kaikkia pelastaa, oon vaan osa ongelmaa”, kappaleessa räpätään.

Karppanen päätti löytää kuviensa aiheet lähempää. Vuonna 2017 syntyi *Suomalainen pastoraali*, jossa hän dokumentoi pohjoispohjanmaalaisen Karinkannan kylän elämää parin vuoden ajan.

Vaikka teemana oli maaseudun rakennemuutos, Karppanen tutki projektissa myös itseään. Hänen äitinsä oli muuttanut kylään sonnitilan emännäksi, eivätkä uuden isäpuolen ja kasvisyöjä-taiteilijan ajatusmaailmat kohdanneet.

”Meillä oli aluksi tosi vaikeaa, mutta kuvasarjan tekeminen ja yhdessä vietetty aika lähensivät meitä. Nyt ollaan melkein kuin isä ja poika”, Karppanen sanoo.

Vielä vahvemmin kuvaajan ajatusmaailmaa myllersi seuraava teos *Alhaisolauluja*. Karppanen oli lapsuudessaan viettänyt paljon aikaa isänsä luona Kemissä ja luonut suhteen Suomen punaisimpana pidettyyn kaupunkiin.

Vasemmistolaisuus oli viehättänyt Karppasta myöhemminkin, ja Oulussa hän oli toiminut jonkin aikaa Pohjois-Pohjanmaan vasemmistonuorten puheenjohtajanakin.

Vuonna 2017 hän sitten muutti Oulusta Kemiin silloisen kumppaninsa kanssa. Kolmen vuoden aikana Karppanen kuvasi vanhoja kommunisteja ja tutustui työväenliikkeen nykyiseen toimintaan kaupungissa.

Löydökset olivat karunlaiset. Pohjoinen vasemmistolaisuus näyttäytyi hänelle ”makkaramarxismina”, jonka kannattajalle tärkeää olivat oma auto, metsäteollisuus ja lihansyöinti.

HS:n näyttelyarvion mukaan Karppasen valokuvissa vasemmistolaisuus ja työväenkulttuuri näyttäytyivät historiaan haipuvina ilmiöinä. Aate oli tosiaan alkanut Karppasen silmiin näyttää perinteen siirtämiseltä vailla todellista toimintaa.

”*Alhaisolauluissa* oman työväenliikesuhteen pohtiminen johti osaltaan siihen, että erosin myöhemmin Vasemmistoliitosta”, hän sanoo.

Nyt Suvilahden studiossa räpsyy kamera. Tuolille on asettunut Wolt-lähetti. Aina välillä tarkistetaan valotusta ja sitten taas lauotaan.

Nyt alustatalousprojekti vaikuttaa sujuvan hyvin. Viime vuoden kesällä se kuitenkin polki niin sanotusti paikallaan. Karppanen oli jo kesällä täyttänyt Woltin sivuilla hakemuksen lähetiksi, mutta minkäänlaista vastausta ei ollut tullut.

Karppanen siis päätti jalkautua. Hän asettautui flajjerinippu kädessään Wolt Marketin varastomyymälän edustalle ja alkoi jakaa läheteille tietoa projektistaan.

Pian tärppäsikin. Karppasen luo tuli hänen ikäisensä mies, joka ilmoitti olevansa kiinnostunut osallistumaan hankkeeseen.

”Kryštof”, mies esitteli itsensä.

Siitä alkoi kahden kolmekymppisen yhteinen taiteellinen matka. Välillä se on vienyt heidät eri puolille ja välillä tuonut samalle puolen kameraa.

Nyt Karppanen on kuvannut **Kryštof Kučeraa** vajaan vuoden verran. Kuvissa tämä paitsi polkee lähettinä myös elää arkeaan. Ja tekee taidettaan.

Niin, Kučera ei ole niitä Wolt-lähettejä, joille heikosti palkattu polkeminen on ainoa vaihtoehto. Kuvataiteilijan koulutuksen saanut kolmekymppinen mies saapui kotimaastaan Tšekistä Suomeen ensimmäisen kerran vuonna 2018 Erasmus-vaihdossa.

"Jos vertaan itseäni muihin kuriireihin, minulla on enemmän mahdollisuuksia."

Sen jälkeen hän vietti aikaa Kainuun Hyrynsalmella Mustarinda-taiteilijaresidenssissä puuveistoksiaan työstämässä.

Helsinkiin muuton jälkeen pyöräilystä pitävä taiteilija päätti ansaita rahaa hakeutumalla Wolt-kuskiksi. Hakemus hyväksyttiin kolmen kuukauden odottelun jälkeen.

"Jos vertaan itseäni muihin kuriireihin, minulla on enemmän mahdollisuuksia. En ole täysin jumissa siinä työssä, vaan voin hakea esimerkiksi apurahoja", hän sanoo.

"Monella maahanmuuttajalla ei ole muita mahdollisuuksia. He ovat todellista nykyajan proletariaattia."

Yhteiskunnallisten epäkohtien paljastamisen kannalta Karppasen olisi kenties ollut mielekkäämpää kuvata perhettään elättävää paperitonta lähettiparkkaa, mutta se ei ollut tämän projektin tarkoitus. Karppanen halusi kuvattavasta kumppanin, jonka kanssa voi ideoita kuvia ja viedä teosta eteenpäin.

”En pidä projektia äänen antamisena ruokalähetille. Mielestäni taiteilijat, jotka väittävät antavansa äänen sorretuille, itse asiassa vain kieltävät sen, koska tekevät siitä omansa”, Karppanen sanoo.

Käytännössä on tarkoittanut sitä, että kuvia on ideoitu yhdessä, ja välillä Kučera on tarttunut kameraan.

”Valokuvaajan ja kuvattavan välillä vallitsee aina epätasapaino, mutta minusta olemme tehneet jotain toisin. Olin itsekkin ajatellut Wolt-työtä kiinnostavana aiheena sen visuaalisuuden takia, ja tämä on tyydyttänyt omiakin tarpeitani taiteilijana.”

Uuden tuttavuuden avulla Karppanen pääsi myös itse polkemaan. Hän oli havainnut, että onnekkaammat lähetit vuokraavat epäonnisemmille tiliään ja pitävät rahoista puolet tai enemmänkin.

Hän teki Kučeralle ehdotuksen. Hän ajaisi kuukauden Kučeran puolesta ja lahjoittaisi rahat hänelle lyhentämättömänä. Näin tämä voisi käyttää tuon ajan oman taiteensa tekemiseen.

Kučera hyväksyi ehdotuksen.

”Tuttavuutemme edetessä se alkoi kuitenkin tuntua vähän oudolta”, Kučera kertoo. ”Tuntui kummalliselta, että joku muu teki työt ja minä sain rahat. Nyt se on minusta okei, koska olen kuitenkin käyttänyt paljon aikaa tähän projektiin.”

Tasa-arvoisuuden tunnetta lisäsi sekin, että taiteilijat viettivät aikaa keskenään kuvausten ulkopuolellakin. He paransivat maailmaa Kotiharjun saunan ja Kulttuurisaunan lauteilla ja kävivät Kuusijärven savusaunassakin.

Joskus pukuhuoneen kaapissa roikkuivat kahdet polkemisesta kuluneet housut.

Alkuun työ lähettinä tuntui Karppasesta hauskalta. Hän pyöräili pitkin kantakaupunkia ja toimitti luovalle luokalle annoksia. Salaatteja, tacoja ja hampurilaisia. Lohikeittoa, burritoja ja uuniperunoita.

Kunto koheni, ja jokaisesta annoksesta tilille napsahti noin vitonen.

Lisäksi pystyi bongaillemaan uusia ravintoloita. Tuohonkin on tullut tuollainen kiva italialainen, pitääpä joskus mennä kokeilemaan.

Vähitellen hyvä filis alkoi murentua. Housut tarrautuivat pyörän rattaisiin ja repäisivät lahkeen. Vastaa tuli salakavalta kuoppia, vihaisia asiakkaita ja toisiaan kyräileviä kuskeja.

Kadulla katseet olivat sääliä, vältteleviä, vihamielisiäkin.

Karppanen alkoi yhä selvemmin ymmärtää, että alustataloudessa pätevät kapitalismin rautaiset lait. Huhtikuun lopulla Helsingin Sanomissa ilmestyi laaja tutkiva artikkeli ruokalähettiläbisnekseen juurtuneista pimeistä työmarkkinoista. Jutusta selvisi, että heikoimmilla tilinvuokraussysteemeissä ovat kielitaidottomat ja paperittomat työntekijät.

Siinä joukossa oli paljon Kučerán mainitsemaa uutta proletariaattia, jotka eivät lähtisi lääkäriin ihan pientä hiusmurtumaa näyttämään.

Karppanen huomasi, että ihmiset suhtautuivat häneen toisin, kun hän veti päälleen Woltin siniset vaatteet.

Ravintolassa lähettiä ei tervehditty. Kadulla katseet olivat sääliä, vältteleviä, vihamielisiäkin.

”Kerran kun olin kadulla Wolt-vaatteissa, eräs kaverini ei ollut huomaavinaan minua. Enkä minä häntä”, Karppanen sanoo.

Rappukäytävissä hän huomasi samankaltaisia väistäviä katseita kuin lapsena siivousreissulla vaarin ja mummon kanssa. Ovella asiakkaita kohtasi harvemmin silmästä silmään, sillä useimmat odottavat sisällä, kunnes hissien ääni kertoo lähetin lähteneen pois.

”Katsotaan säälien ja samalla hävetään sitä omaa suhtautumista”, Karppanen sanoo.

”Vaikka ei siinä mitään. Itsekin olen aikoinaan katsonut lähettejä niin.”

Kučera sanoo tunnistavansa saman katseen. Hän uskoo sen johtuvan ruokaa vastaanottavan etuoikeutettuna olemisen tunteesta, mikä aiheuttaa syyllisyyttä ja häpeää.

Kohtaamisen tuottamassa häpeässä on myös eri kerroksia. On lähetin tuntema häpeä. On asiakkaan häpeä. Ja sitten on epäreilun maailmantilanteen tuottama häpeä, joka saattaa ulottua pitkälle historiaan.

Sitä tunnetta saattaa sitten joku vähän isompi tippi rauhoittaa.

”Itselleni syntyy usein huono fiilis niissä vaatteissa. Tiedän ihmisten olevan pahoillaan vuokseni, ja täytyy myöntää, että koen itsekin itseni luuseriksi.”

Tšekkiläistaiteilija sanoo oman reaktionsa yllättäneen hänet. Periaatteessa hän on sitä mieltä, että työn ei pitäisi määrittää ihmisen arvoa.

”Sitä väsy. Ajattelee, että työ on työtä, mutta silti sitä tunnetta ei pääse pakoon. Tunnet pettäneesi omat odotuksesi. Joskus laitoin töihin siviilivaatteet päälle. Ne päällä oloni oli parempi.”

Kilometrien kertyessä Karppanen alkoi huomata yhtäläisyyksiä Wolt-lähetin ja kuvataiteilijan töiden välillä. Molemmat ovat yksinäistä hommaa, josta maksetaan mitättömästi.

Tutulta tuntui myös keskinäinen kilpailu.

”Taiteilijat kilpailevat apurahoista aika samalla tavalla kuin lähetit keikoistaan”, hän sanoo.

”Taiteilijat voisivat ottaa mallia läheteistä, jotka jakavat Facebook-ryhmässä tietoja, paljonko mistäkin kuljetuksesta maksetaan. ”Raha lävistää kaikki ihmissuhteet, siksi siitä pitäisi puhua läpinäkyvästi.”

Sekä taiteilijoissa että läheteissä on myös niitä, jotka tienaa. Mediassa ovat esiintyneet tasaiseen tahtiin myös ”huippulähetit”, jotka ilmoittavat yltävänsä jopa 9 000 euron kuukausituloihin.

”Niistä tulee kuva, että lähettinä voi tienata kuin lääkäri, vaikka todellisuudessa se on ani harvalle mahdollista”, Karppanen sanoo. ”Myös tulojen ennakoiminen on hankalaa.”

”Se on erittäin stressaavaa kaikille muille läheteille”, Kučera sanoo. ”Alkaa miettiä, että miksi minulla vie viisinkertainen aika tienata tuo sama raha. Tulee olo, ettei pärjää tässäkään.”

Kučera sanoo tienanneensa polkemisella noin 1500 euroa kuukaudessa, parhaina viittisen sataa enemmän. Karppasen tilin saldo kasvoi noin 75 euron päivätahdilla.

Vaikka eipä Karppasen toisaalta siitä tarvinnut välittää. Hänen Koneen säätiöltä saamansa 50 000 euron apuraha mahdollisti täysipainoisen taiteen tekemisen.

”Pidän itseäni etuoikeutettuna”, hän sanoo.

Karppanen seisoo työhuoneensa pihalla ja katselee muuttuvaa maisemaa.

Prosessin aikana syntyneitä teoksia nähdään hänen yksityisnäyttelyssään Galleria Halmetojalla elokuussa. Suunnitelmat ovat jo pitkällä. Näyttely rakentuu siten, että muun muassa Suvilahdesta otetut historialliset kuvat luovat maiseman, jonka läpi astutaan toisen huoneen ruokalähetien todellisuuteen.

Ensimmäisessä huoneessa on myös kuva rypistyneestä paperipussista. Siinä tuli kotiin Karppasen ensimmäinen Wolt-ateria hänen muutettuaan Helsinkiin.

Näyttelyn lisäksi projektista jää jäljelle kahden taiteilijan välinen toveruus.

”Nykyään olemme paitsi kollegoita myös ystäviä”, Kučera toteaa.

Karppasen mieleen tulee lämmin perjantainen syysilta viime vuodelta. Silloin Kučera kuskasi ruokaa, ja hän itse polki vierellä kamera kaulassa roikkuen. Hietalahden tuntumassa Karppasen valtasi yllättävä halu laulaa *Solidaarisuutta aina* -kappaletta, jonka oli oppinut nuorena vasemmistoaktivistina.

Kučera yhtyi lauluun, mutta tšekiksi. Sitten siniset toverit lauloivat vanhaa työväenlaulua kaksikielisesti, ja illassa kaikuivat toveruutta uhkuvat sanat.

”Miljoonat mi’ työmme loi, he kävi riistämään. Vaan ilman meit’ ei yksikään käy pyörä pyörimään. Me voimme heidät kukistaa, kun kaikki käsittää, että uniossa voimaa on...”

Joel Karppanen: Pitkäsillan tuolla puolen (Metropolis) Galleria Halmetojassa 11.8.-3.9. Kalevankatu 16, Helsinki.

Teksti: Jussi lehmusvesi, kuvat: Joel Karppanen ja Rio Gandara, ulkoasu: Matti Tanskanen, tuottaminen ja tekstin editointi: Aino Frilander.

Korjaus 19.6 klo 11.02: Muutettu tekstin kohta "Kotiharjun Kulttuurisaunan lauteilla" muotoon "Kotiharjun saunan ja Kulttuurisaunan lauteilla".

Joel Karppanen: Krystof II (2022). Yleensä ruokalahetti kulkee pyörällä tai autolla, mutta välillä liikenteessä on nähty myös hiihtäviä lähettejä. KUVA: JOEL KARPPANEN